

Sofija Mihaljević
Filozofski fakultet u Osijeku
Odsjek za povijest
Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Intervju s profesoricom Eldinom Lovaš

Eldina Lovaš (1991.) diplomirala je povijest i hrvatski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Osijeku 2015. godine. Tijekom studiranja primila je Dekanovu nagradu 2014. godine te je dobitnica nagrade za najbolji rad mladih povjesničara iz povijesti Slavonije, Srijema i Baranje za 2018. i 2019. godinu. Doktorsku disertaciju obranila je 2021. godine na Sveučilištu u Pečuhu. Od 2016. godine vanjska je suradnica na Odsjeku za povijest Filozofskoga fakulteta u Osijeku, a od 2021. godine surađuje s Leksikografskim zavodom Miroslav Krleža. U Podružnici za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Hrvatskoga instituta za povijest zaposlena je od 2022. godine. U svom znanstvenom radu bavi se sustavnim istraživanjima demografske i društvene povijesti Baranje i Osijeka u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća te crkvenom poviješću Pečuške i Đakovačko-srijemske biskupije u istom razdoblju.

Možete li nam reći koja su glavna područja Vašega povijesnog istraživanja?

Glavna područja mojih povijesnih istraživanja su demografska i društvena povijest Osijeka i današnje hrvatske Baranje u 18. i u prvoj polovini 19. stoljeća te crkvena povijest nekadašnje sjedinjene Đakovačko-srijemske i Pečuške biskupije u 18. stoljeću. Potonje se odnosi samo na današnje područje hrvatske Baranje, koje je, među ostalim, i u ranom novom vijeku crkveno-administrativno bilo pod ingerencijom pečuškoga biskupa, zbog teritorijalne pripadnosti Baranjske županije Ugarskome Kraljevstvu.

Poznato je kako se bavite crkvenom poviješću. Zašto ste se odlučili njome baviti?

Zanimljivo pitanje. Više me razloga motiviralo za istraživanje crkvene povijesti. Među njima mogu navesti izvore, društvene norme, pojedince itd. Mišljenja sam da se Crkva i država ne mogu promatrati odvojeno, pogotovo u razdoblju kojim se bavim. Očit primjer za to je i politika Habsburgovaca. Unatoč određenim neslaganjima i pokušajima uspostave kontrole nad Crkvom, koji su u 18. stoljeću kulminirali za vladavine Josipa II., još je uvijek očita suradnja između *imperiuma* i *sacerdotuma*.

To dobro ilustrira ponovna uspostava mreža župā nakon oslobođenja od osmanske vlasti 1699., odnosno 1718. godine, ili pak sjedinjenje Bosanske ili Đakovačke

prof. Eldina Lovaš

biskupije i Srijemske biskupije 1773. godine. Držim da se bez proučavanja crkvene povijesti ne mogu razumjeti ni vladajuće društvene norme, sustav vrijednosti i funkcioniranje društva u cjelini, jer su prožeti kršćanskim moralom i obilježeni djelovanjem protagonista koji su stasali i djelovali pod utjecajem crkvenih normi. Pritom je važno istaknuti da i Crkvu čine ljudi, pojedinci koji su pripadnici društva koje proučavam, često i državni činovnici u službi dvora. Obavljajući različite službe, u svojem su životu i radu spajali dva identiteta: crkveni i svjetovni. Ta stvarnost njihova života, koja u malom oslikava društvo u cjelini, ne smije se (a ni ne može) zanemariti u povijesnim istraživanjima i opisivanjima.

Možete li nam reći koja je važnost crkvene povijesti i koliko su važni crkveni izvori za historiografiju?

Mislim da sam na prvi dio pitanja odgovorila u prethodnom pitanju. Glede crkvenih izvora, njihova je važnost neupitna. Iz njih i povijesni demografi crpe podatke za proučavanje demografske povijesti određenih mjesta prije pojavljivanja prvih popisa stanovništva. Bez vođenja matičnih knjiga i knjiga stanja duša (*status animarum*), ali i bez zapisnika kanonskih vizitacija, puno toga bi ostalo nepoznato o društvenoj i demografskoj povijesti stanovništva određenoga područja u tzv. predstatističkom razdoblju. U tim izvorima često nailazimo i na dodatne upise o nekim odredbama, crticama iz povijesti župa, ali i biografije župnika, predbračne ugovore, popis krizmanika, prihode župnika itd., koji omogućavaju istraživanje i drugih vidova povijesti.

Izvori kao što su na primjer biskupska izvješća „ad limina“ i zapisnici apostolskih vizitacija, osim društvene i demografske povijesti, sadržavaju vrijedne podatke za istraživanje povijesti redovništva, umjetnosti, kulturnoga života i vjerske svakodnevice. Na temelju kanonskih procesa moguće je rekonstruirati poželjne i nepoželjne osobine crkvenih dostojnika, a kronike i različiti zapisnici riznica su podataka o pojedincima, procesima i događajima određenih vremena. Često su korišteni i za istraživanje povijesti gradova u srednjem vijeku. Nećemo pretjerati, ako kažemo da su crkveni izvori polazišta za različita istraživanja i u ranijim razdobljima povijesti, često nadomještaju izvore svjetovne provenijencije kojih nema ili su vremenom izgubljeni.

Koliko je teško proučavati crkvenu povijest u usporedbi s proučavanjem društvene ili političke povijesti?

Ne mislim da je proučavanje crkvene povijesti samo po sebi teže ili lakše u usporedbi s drugim istraživanjima, međutim kao što je važno znati nešto o društvu i području u kojem spomenuta zajednica djeluje u određenom povijesnom razdoblju, prije istraživanja crkveno-povijesnih tema, važno je proučiti i crkvenu zajednicu kojom se želimo baviti. Bez poznavanja osnove katoličanstva, pravoslavlja, protestantizma i islama, kao i bez poznavanja djelovanja institucijskih okvira spomenutih vjerskih zajednica, mislim da je nemoguće razumjeti njihove motive djelovanja, sustav vrijednosti i uređenje, kao ni djelovanje pojedinaca s pripadajućim ingerencijama. Važno je istaknuti da je u proučavanju crkvene povijesti uvijek prisutna jedna stara rasprava; je li ona povijesna ili teološka disciplina.

Naime, zbog postojanja *ecclesiacarnalisa* i *ecclesiасpiritualisa*, ona ipak nadilazi okvire svjetovne institucionalne povijesti. Stoga svi koji se bave crkvenom poviješću moraju to imati na umu.

Na temelju Vašega iskustva, koje su vještine potrebne

za istraživanje crkvene povijesti?

Neminovno je znanje latinskoga jezika, ako se želimo baviti istraživanjem povijesti Katoličke Crkve, mađarskoga jezika, ako su u fokusu istraživanja protestantske zajednice na našim prostorima, a za proučavanje povijesti Pravoslavne crkve neophodno je znati crkvenoslavenski i ćirilično pismo, dok je za proučavanje islama važno znati arapski jezik i pismo. Potrebna je i vještina u čitanju rukopisa, koja se relativno brzo stječe radom na izvorima. Nije na odmet imati i teološku izobrazbu, jer se onda izvori, kao što su na primjer bule ili okružnice, mogu analizirati na više razina: s povijesnog i teološkog aspekta. Dakako, treba znati i neke osnove djelovanja i funkcioniranja crkvene zajednice ili ustanove kojom se želimo baviti.

Čime se trenutno bavite i kojim istraživanjima se namjeravate baviti u budućnosti?

Osim povijesno-demografskih tema, trenutno se bavim istraživanjem okolnostima sjedinjenja Bosanske ili Đakovačke biskupije i Srijemske biskupije i proučavam životopisa prvog biskupa sjedinjenje biskupije Mateja Franje Krtice. On je zanimljiva osoba, jer je dio života proveo kao profesor moralne teologije u Pečuhu, a potom je djelovao kao natpastir.

U suradnji s doc. dr. sc. Zoltánom Gőzsyjem, istaknutim crkvenim povjesničarem sa Sveučilišta u Pečuhu, planiram transkribirati i prevesti njegov dnevnik kako bi bio dostupan široj javnosti i poslužio kao temelj za daljnja istraživanja povijesti naše Nadbiskupije.

Za kraj, možete li reći nešto o percepciji povijesti Crkve u društvu? Smatrate li da postoji način na koji je moguće crkvenu povijest u većoj mjeri integrirati u kontekst opće povijesti?

Ako je Crkva bila dio društva u prošlosti, a neupitno da jest, onda bi bilo pogrešno „izbacivati“ crkvenu povijest iz konteksta opće povijesti. Time bi se osiromašilo opću povijest, koja bi ostala i nepotpuna. Mislim da je crkvena povijest sama po sebi integrirana u opću povijest, jer se ne može razdvojiti od nje ni kada govorimo o događajima, ni kada govorimo o pojedincima. To dobro ilustrira osoba Leopolda Kolonića (1631. – 1707.), koji je u međuostalom obavljao niz državnih službi (bio je predsjednik ugarske Dvorske komore, bečke Dvorske komore, državni ministar, predstojnik Tajnik vijeća), ali je ujedno djelovao i kao biskup, nadbiskup te ugarski primas, tako da govoreći samo o njemu, mi već govorimo o crkvenoj povijesti. On ima dva identiteta, koji ga određuju i koji su neodvojivi. Drugi primjer su događaji. Na primjer u savezima protiv Osmanlija redovito su sudjelovali i pape (npr. papa Julije II. bio je član Cambraiske lige sklopljene 1508. godine), tako da se i kroz njih dotiče crkvena povijest. U suštini, mislim da je integracija sama po sebi dana, samo se ne naglašava

pa se stječe dojam da je crkvena povijest često izostavljena ili u najmanju ruku marginalizirana. Doduše, ne smije se zanemariti pokušaje koji su u novije doba javljaju, barem se tako stječe dojam, a koji pod svaku cijenu žele izbjeći govoriti o ulozi Crkve u povijesti.

Dapače, kao da se želi stvoriti svojevrsnu averziju i *a priori* negativan stav prema njoj. Držim da je taj negativan stav pogrešan, jer je važno nepristrano vrednovati

djelovanje svih ustanova i pojedinaca pa tako i djelovanje Crkve i crkvenih službenika, osobito kad izlazi izvan okvira strogo gledano crkvenoga djelovanja. Naravno, i Crkvu čine ljudi, koji su po naravi grešni pa ne pamtimo svakog crkvenjaka kao moralnu i teološku veličinu, čak ne uvijek ni kao pozitivnu ličnost. Međutim, isto se može reći i o drugim dionicima povijesti. No, bez obzira na to, proučavati nam je pojedince i ustanove, događaje i procese, povijest ljudskoga roda bez mržnje i pristranosti.